

правовими заходами безпеки простежується у тому, що їх застосування можливе виключно до тієї особи, яка перебуває у зазначеному вище стані. Крім того, загальною метою застосування до особи таких заходів є саме усунення наявного у неї «небезпечного стану».

Література:

1. Шпіляревич В. В. Кримінально-правові заходи безпеки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / В. В. Шпіляревич. – Львів, 2015. – 20 с.
2. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ-Харків, 2001. – 416 с.
3. Die Freiheitstrafe und ihre Surrogate im deutschen und ausländischen Recht / hrsg. Von N – N. Jeschek, Baden-Baden: Verlag Nomos, 1998. – В. 3. – S. 2063.
4. Frisch W. Die Manregeln der Besserung und Sicherung im strafrechtlichen Rechtssystem / W. Frisch. – S. 346.
5. Герцензон А. А. Уголовное право и социология: Проблемы социологии уголовного права и уголовной политики / А. А. Герцензон. – М., 1970. – 286 с.
6. Люблинский П. И. Международные съезды по вопросам уголовного права за десять лет (1905–1915) / П. И. Люблинский. – Пг.: Сенатская типография, 1915. – 412 с.
7. Принс А. Преступность и репрессия: уголовно-юридический очерк / А. Принс; пер. под ред., с предисл. и примеч. В. В. Прижевальского. – М., 1898. – 210 с.
8. Фон-Лист Ф. Учебник уголовного права. Общая часть / Ф. Фон-Лист; пер. Ф. Ельашевич, предисл. М. В. Духовской. – М., 1903. – 358 с.
9. Тард Г. Преступник и преступление / Г. Тард; пер. Е. Выставкиной; под ред. М. Н. Гернета. – М., 1906. – 324 с.
10. Фойницкий И. Я. Учение о наказании в связи с тюремноведением: учебное пособие / И. Я. Фойницкий. – М., 2000. – 464 с.
11. Жижиленко А. А. Наказание. Его понятие и отличие от иных правоохранительных средств / Александр Александрович Жижиленко. – Петроград, 1914. – 676 с.

УДК 343.2.01

МУСИЧЕНКО Ольга

ОЦІННІ ПОНЯТТЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Оцінні поняття вживаються в багатьох нормативно-правових актах, не виключенням є і Кримінальний кодекс України. Існування оцінних понять в праві викликає жваві дискусії в наукових колах. Це пов'язано з тим, що, з одного боку, важко зовсім виключити оцінні поняття з нормативно-правових актів через власне функціонування (призначення) останніх – регулювання багатьох сторін суспільного життя. З іншого – надмірне вживання оцінних понять може призводити до свавілля під

час тлумачення їх, оскільки застосування норми в кожному випадку, де є оцінне поняття, потребує індивідуального суб'єктивного тлумачення норми.

До оцінних понять в теорії права у окремих монографічних дослідженнях звертались такі вчені як О. В. Веренкіютова, В. М. Косович, Т. В. Кашаніна, Д. М. Левіна, О. Є. Фетисов. Оцінні поняття стали предметом вивчення в дисертаційних дослідженнях різного галузевого спрямування, зокрема, адміністративного (В. В. Ігнатенко, Т. О. Коломоєць), трудового (О. А. Степанова, С. М. Черноус), кримінально-процесуального (С. С. Безруков, І. А. Тітко) права.

Особливий інтерес до оцінних понять простежується в кримінальному праві. Це питання досліджували предметно в своїх дисертаціях такі науковці як О. В. Кобзева, В. В. Пітецький, С. Д. Шапченко, О. С. Шуміліна, також в межах дослідження інших кримінально-правових проблем звертались до оцінних понять З. А. Загинеї, М. І. Панов, О. В. Степаненко, М. І. Хавронюк та багато інших науковців.

Чим же зумовлений такий інтерес до проблеми оцінних понять в праві? Передусім це неоднозначність ставлення в науці до ролі оцінних понять в законі. Крім того, помилки в правозастосуванні, пов'язані з використанням в нормативно-правових актах оцінних понять, потребують однозначного вирішення цієї проблеми.

Загалом роль оцінних понять в кримінальному законі науковцями розцінюється неоднозначно. Одна група вчених висловлюється про те, що наявність оцінних понять є вкрай небажаним явищем в тексті кримінального закону, тому їх всіляко слід уникати, а то й взагалі вилучити або ж пояснювати кожен у КК України. Так, наприклад, на думку Заруцького О. В., наявність оцінних понять не узгоджується з ч. 3 ст. 3 КК України [3, с. 47–50], яка встановлює «злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим кодексом». Останнє положення підтверджує принцип правової визначеності, відповідно до якого кримінальний закон повинен бути доступним, передбачуваним, чітким в частині визначення злочину і покарання за нього, наявності підстав і процедури визнання особи винною у вчиненні злочину тощо [6, с. 9].

Представники іншої точки зору визначають позитивну роль оцінних понять в законі, зокрема і кримінальному. Так, оцінні поняття забезпечують гнучкість кримінально-правового регулювання [4], забезпечуючи законодавчу та нормотворчу економію, надають можливість максимально лаконічно, компактно найбільш повно описати ту сукупність явищ, предметів, які охоплюються обсягом оцінного поняття; допомагають запобігти законодавчій інфляції в Україні [2]; є способом закріплення індивідуалізації та диференційованості відповідальності [1]; виступають

важелем, за допомогою якого у результаті реалізації суддями права на розсуд досягається певна стабільність й упорядкованість, а також баланс у суспільних відносинах [5].

Погоджуємось з першою групою науковців в тому, що кримінально-правові норми повинні володіти найбільш високим ступенем чіткості і зрозумілості, тому що встановлюють найсуворіший вид юридичної відповідальності, орієнтують усіх на неухильне виконання кримінально-правових приписів, а використання оцінних понять дещо порушує вказані вимоги. Надмірність оцінних понять в кримінальному законі, їх неузгодженість, відсутність орієнтирів для правозастосовника в конкретних ситуаціях часто призводить до помилок та різного застосування у схожих ситуаціях.

Втім, відмовитися взагалі від оцінних понять при формулюванні тексту кримінального закону є неможливим, так як використання виключно казуїстичного викладу кримінально-правових норм занадто звужить сферу кримінально-правового впливу, позбавить кримінальне право можливості реагувати на постійні зміни і виклики суспільства. А оскільки наявність оцінних понять – явище, якого не уникнути, необхідно зважати на правила їх вживання у тексті кримінального закону, а також правила тлумачення їх правозастосовними органами. Саме формулювання таких правил сприятиме правильному розумінню кримінально-правової норми.

Оцінні поняття належать до лексичних засобів, становлять пласт лексики кримінального закону, що має свої особливості, серед яких можна виділити наступні.

По-перше, це відкритість, незамкненість змісту, невичерпність обсягу оцінного поняття. Навіть якщо оцінне поняття тлумачиться вищим судовим органом, таке тлумачення носить поширювальний характер, все рівно суд лише орієнтує певним чином на розуміння оцінного поняття, залишаючи частину повноважень щодо оцінки конкретної правової ситуації правозастосовним органам.

По-друге, наявна суб'єктивна оцінка такого поняття. Так, певні об'єктивні обставини, пов'язані з учиненим правопорушенням, немов проходять через призму системи цінностей конкретного суб'єкта, який сприймає і в подальшому тлумачить кримінально-правову норму з наявним оцінним поняттям.

По-третє, зміст оцінного поняття конкретизується у ході кримінального провадження. Конкретний юридичний факт – своєрідний об'єктивний початок, який обмежує суб'єктивізм. Цей факт правозастосовник повинен співвіднести не лише з власною суб'єктивною системою цінностей, але й з цінностями, які об'єктивно склались на певному історичному етапі розвитку суспільства. І тут важливо згадати про орієнтир,

«стандарт» оцінного поняття, про наявність якого неодноразово наголошувалось в доктрині кримінального права.

Погоджуючись з тим, що уникнути взагалі оцінних понять неможливо, у доктрині кримінального права слід чітко визначити шляхи для подолання негативних тенденцій при вживанні оцінних понять у кримінальному законі, які призводять і до порушення такої властивості кримінального закону як його зрозумілість.

Література:

1. Веренкіотова О. В. Оціночні поняття у правових актах: теорія та практика реалізації [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Ольга Валеріївна Веренкіотова; Нац. акад. внутр. справ. – К., 2013. – 20 с.
2. Загиней З. А. Герменевтика кримінального закону України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Загиней Зоя Аполлінаріївна; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2016. – 39 с.
3. Заруцький О. В. Оціночні ознаки в складі злочину хуліганство (ст. 296 Кримінального кодексу України) / О. В. Заруцький // Наукові записки: юридичні науки. – 2004. – Т. 26. – С. 47–50.
4. Кобзева Е. В. Оценочные признаки в уголовном законе: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Е. В. Кобзева. – Саратов, 2002. – 32 с.
5. Макаренко А. С. Суддівський розсуд при призначенні покарання в Україні: монографія / А. С. Макаренко; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса: Юрид. літ., 2013. – 269 с.
6. Панов М. І. Принцип правової визначеності у практиці Європейського суду з прав людини і проблеми якості кримінального законодавства України / М. І. Панов // Проблеми законності. – 2015. – Вип. 128. – С. 8–19.

УДК 343.222

БОРИСОВА Олена

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ЯК ОСОБЛИВОГО ВИДУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХОДУ

В діючому кримінальному законі України закріплена видова норма, диспозиція якої орієнтований на визначення змісту інституту звільнення від кримінального покарання. Зокрема, в ст. 74 КК України законодавець визначає, що звільнення засудженого від покарання або його подальшого відбування, заміна більш м'яким покаранням, а також пом'якшення призначеного покарання за винятком звільнення від покарання або пом'якшення покарання на підставі закону України про амністію або акту про помилування, може застосовуватися тільки судом у випадках, передбачених кримінальним законом.

Наведену законодавчу характеристику звільнення від кримінального покарання не можна визнати достатньо вдалою, хоча окремі позитивні моменти допускають схвалення і подальшої розробки. Зокрема, пред-